

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

КОЧАНИ

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Agora, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

КОЧАНИ

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	25

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки во 2018 и во 2020 година	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОВЕД

Општина Кочани се наоѓа во централниот дел на Источниот плански регион и претставува петта општина по големина според површината опфаќајќи 10 проценти (357,7 км²) од истиот регион. Општината е составена од 28 населени места и е најгусто населена општина во регионот со 90,1 жители на км², малку повисоко од републичкиот просек од 72,16 жители на км².¹ Во однос на природните ресурси, општината е лоцирана во климатско поднебје погодено за развој на земјоделството, посебно одгледувањето житни култури. Дополнително, општината се наоѓа во рамките на Кочанската Котлина, која претставува значаен термален басен на води со повисока температура. Конечно, општината изобилува и со културно и природно богатство, вклучувајќи го познатото зимско туристичко место Пониква.²

Во регионален контекст, општина Кочани е втора во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 357 илјади денари во 2019 година.³ Слично, општината има едно од највисоките нивоа на инвестиции во споредба со градските средини во регионот, 96,4 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Кочани важи за една од најтранспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 93,1 проценти во 2021 година.⁵ Конечно, Општината има умерено висока зависност од централниот буџет во регионот (69,2 проценти од вкупните приходи во 2019 година), каде што од вкупното финансирање на општината 14,8 проценти се канализираат во капитални инвестиции, што ја прави претпоследна општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹ Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и 2021 година, под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

² Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnib-pcapijpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmls.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true>

³ Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и на периодот пред таа година поради нетипичната пандемишка 2020 година.

⁴ Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

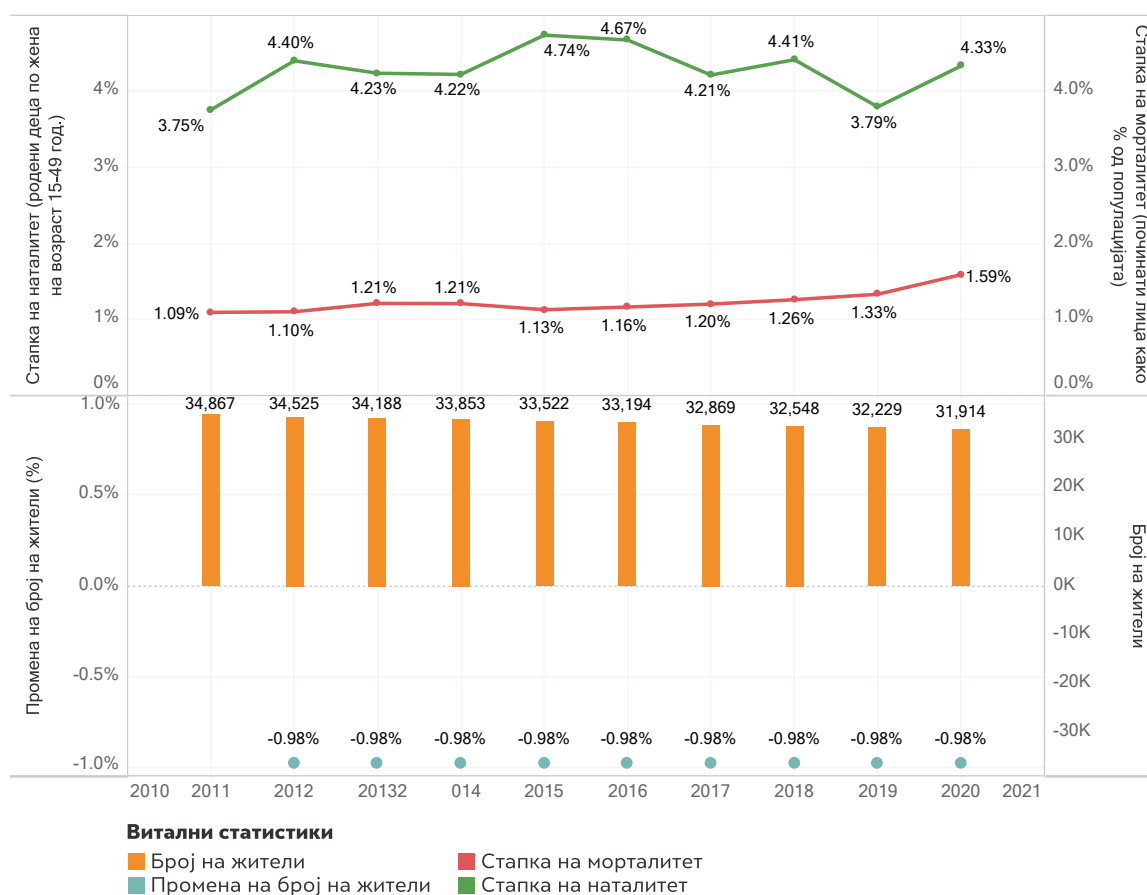
⁵ Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc.org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Кочани има неповолни тенденции во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пад на бројот на жители од 0,98 проценти што резултира во проценет број на жители од 31.914 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 дополнително ја влоши состојбата и предизвика умерен пораст во грубата стапка на морталитет на 1,59 процент во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет опаѓа во последните четири години пред пандемијата за во 2019 година да достигне ниско ниво од 3,79 проценти.⁶ Со оглед на тоа дека Кочани игра клучна улога во економскиот развој на Источниот регион, влошените демографски тенденции би се одразиле негативно врз економскиот развој на Источниот регион и би го отежнале остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

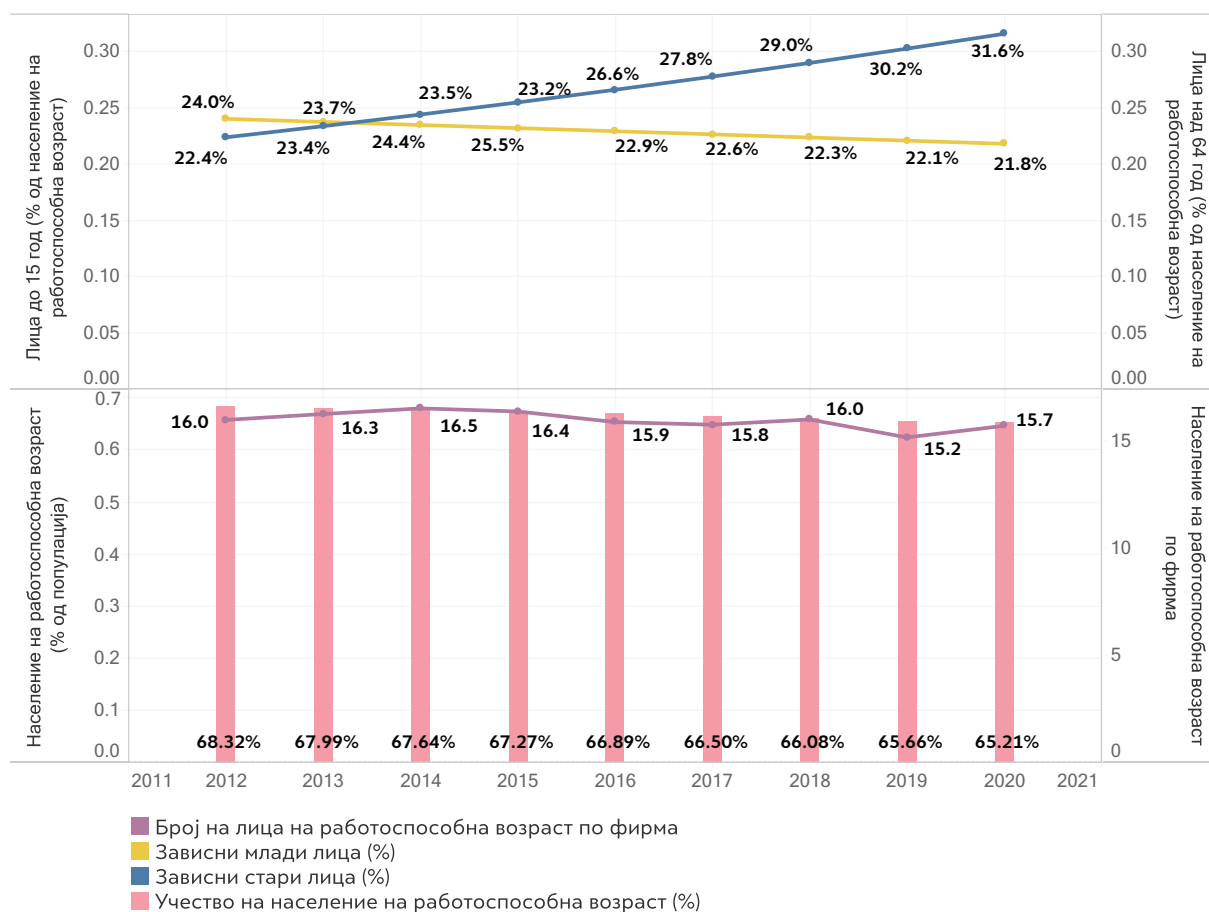

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на број на живородени деца и број на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано опаѓа од 68,3 проценти во 2012 година до 65,2 проценти во 2020 година (графикон 2).⁷ Односот на бројот на население на работоспособна возраст и бројот на фирми е стабилен и се движи 16 лица по фирма. Од друга страна, континуирано расте бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст. Во 2012 година односот бил приближно две стари лица на девет лица на работоспособна возраст, додека во 2020 година тој однос изнесува приближно три наспроти девет. Односот на зависност во поглед на младите лица континуирано опаѓа и се движи од приближно две деца (помлади од 15 години) на осум лица на работоспособна возраст во 2012 година до две деца на девет лица на работоспособна возраст во 2020 година.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

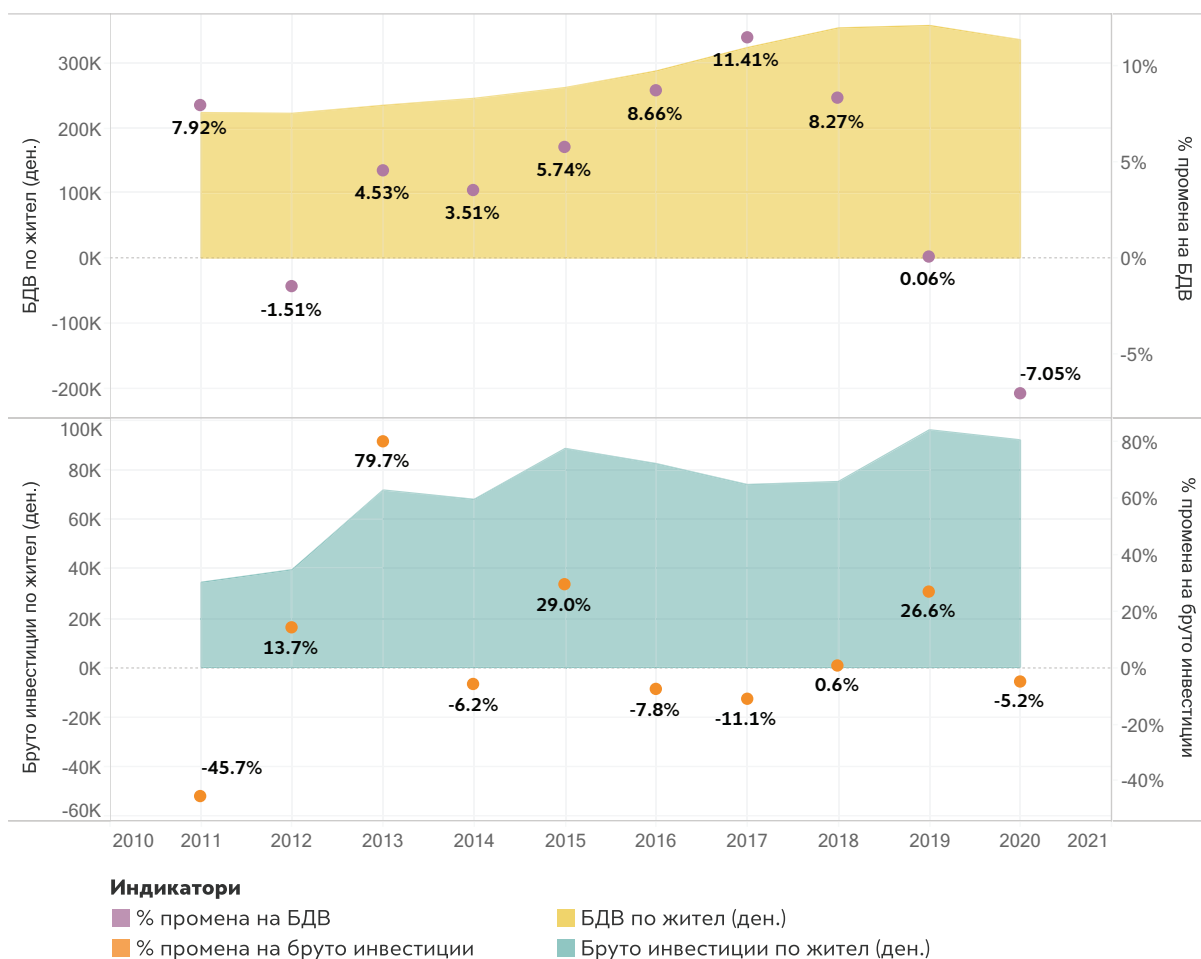
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Кочани забележува позитивна стапка на пораст, со исклучок на 2012 година и пандемијската 2020 година. Додадената бруто-вредност по жител⁸ континуирано расте за периодот 2013-2019 година, со поинтензивен пораст од 2016 година до 2018 година. Пандемијата значајно ја погоди локалната економија и индикаторот падна од 357 илјади БДВ по жител на 335 илјади во 2020 година. Слично, бруто-инвестициите по жител имаат интензивен пораст во периодот 2012-2015 година, кога растат повеќе од двојно. Бруто-инвестициите достигнуваат највисока вредност во 2019 година од 96,4 илјади по жител, по што следува пад во текот на пандемијата на 92,3 илјади по жител. Очигледно, зголемената инвестициска активност во периодот 2012-2015 година игра голема улога во порастот на додадената бруто-вредност во периодот 2016-2018 година.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

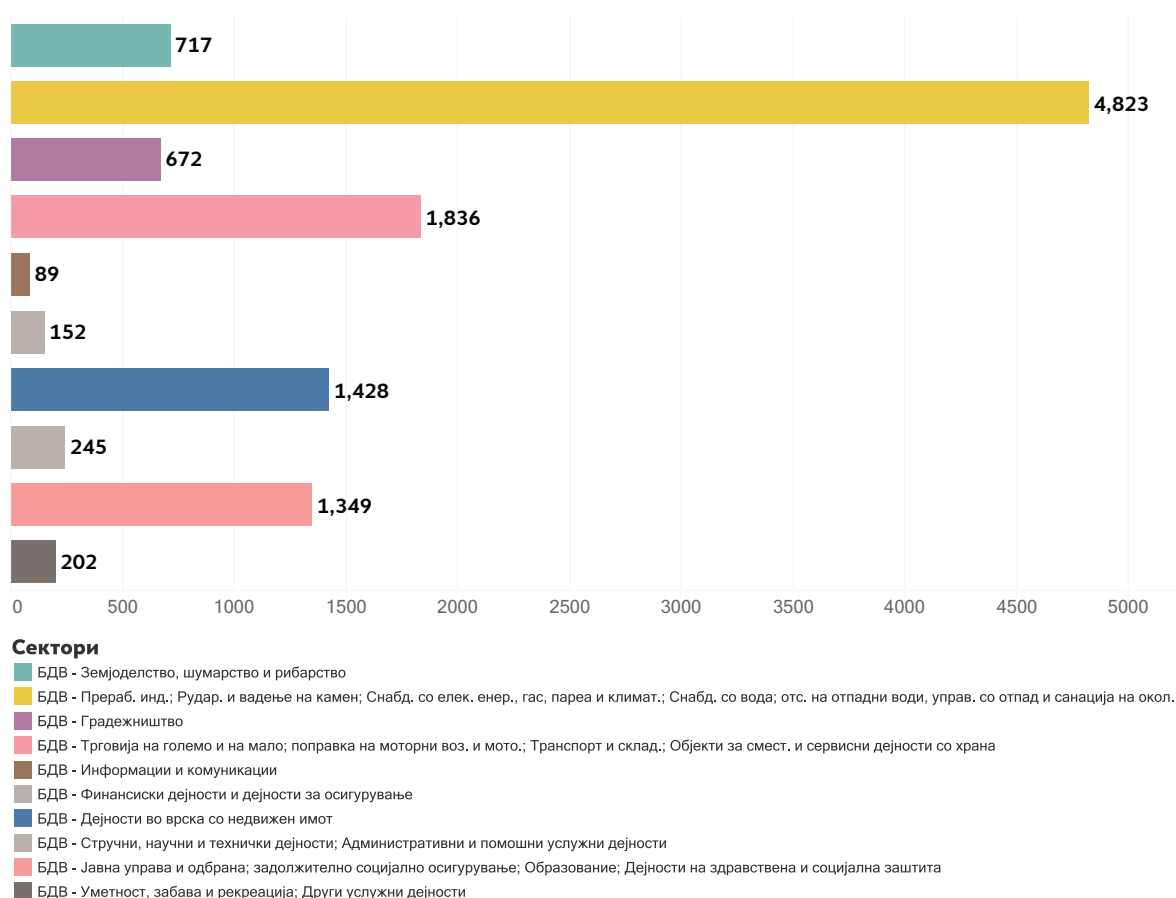

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸ Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Кочани доминира преработувачката индустрија, надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода. Втор позначаен сектор се услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување, кои заедно со доминантниот сектор придонесуваат 57,8 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што доминантните сектори заедно со дејностите поврзани со недвижен имот имаат значајни тенденции на пораст, додека земјоделството, градежништвото и секторите поврзани со информации и комуникации имаат тенденција на стагнирање и опаѓање во последната декада.

Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

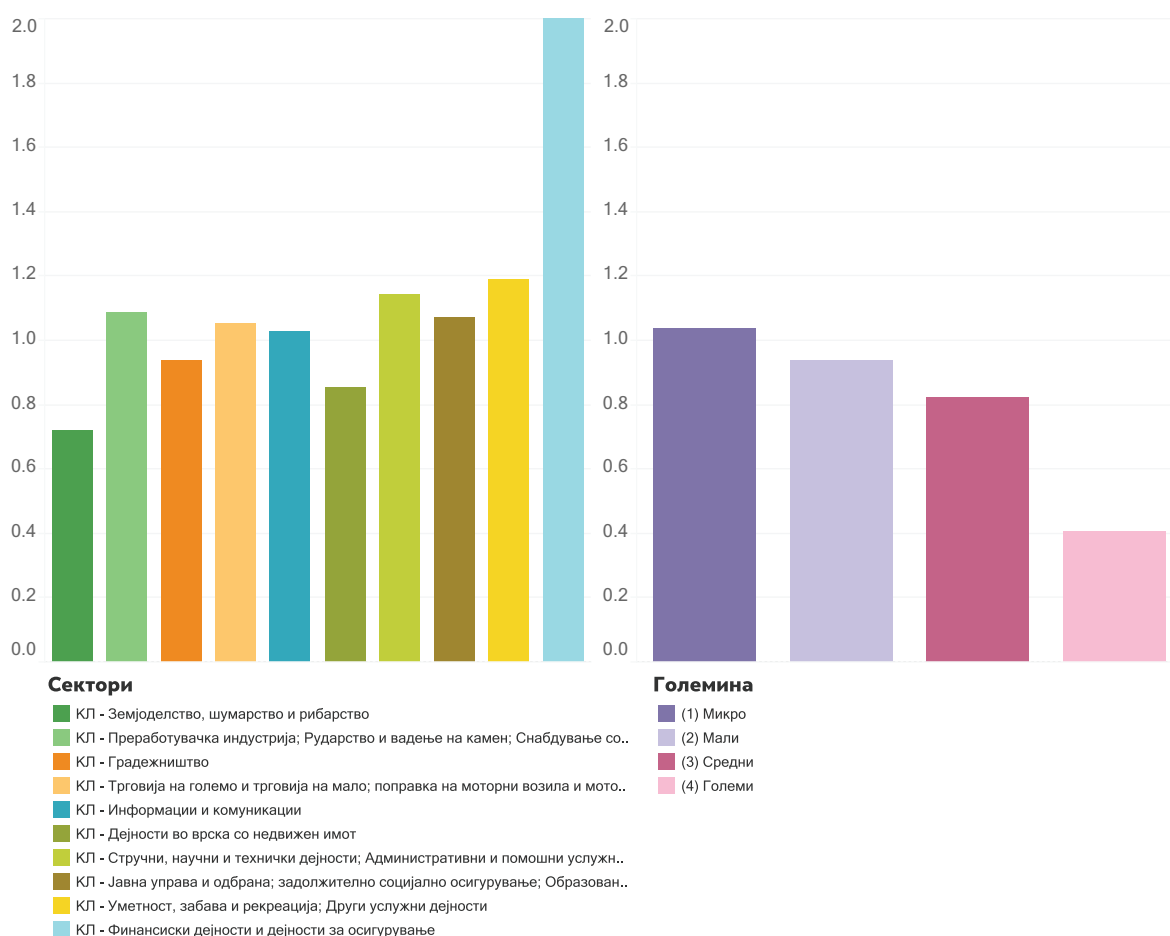

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Кочани во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација

по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е високиот коефициент на локализација за маргиналните сектори, финансиските дејности, стручните, научните и техничките дејности и другите услужни дејности поврзани со уметност, забава и рекреација, но и за голем дел од другите сектори коефициентот останува повисок од еден. Од друга страна, во секторите земјоделство и во тие што се поврзани со недвижен имот, иако позначајни во локалната економија, Кочани игра маргинална улога во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Кочани има низок степен на локализација на големи фирми во однос на регионот, додека повисок степен на локализација на микрофирми.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

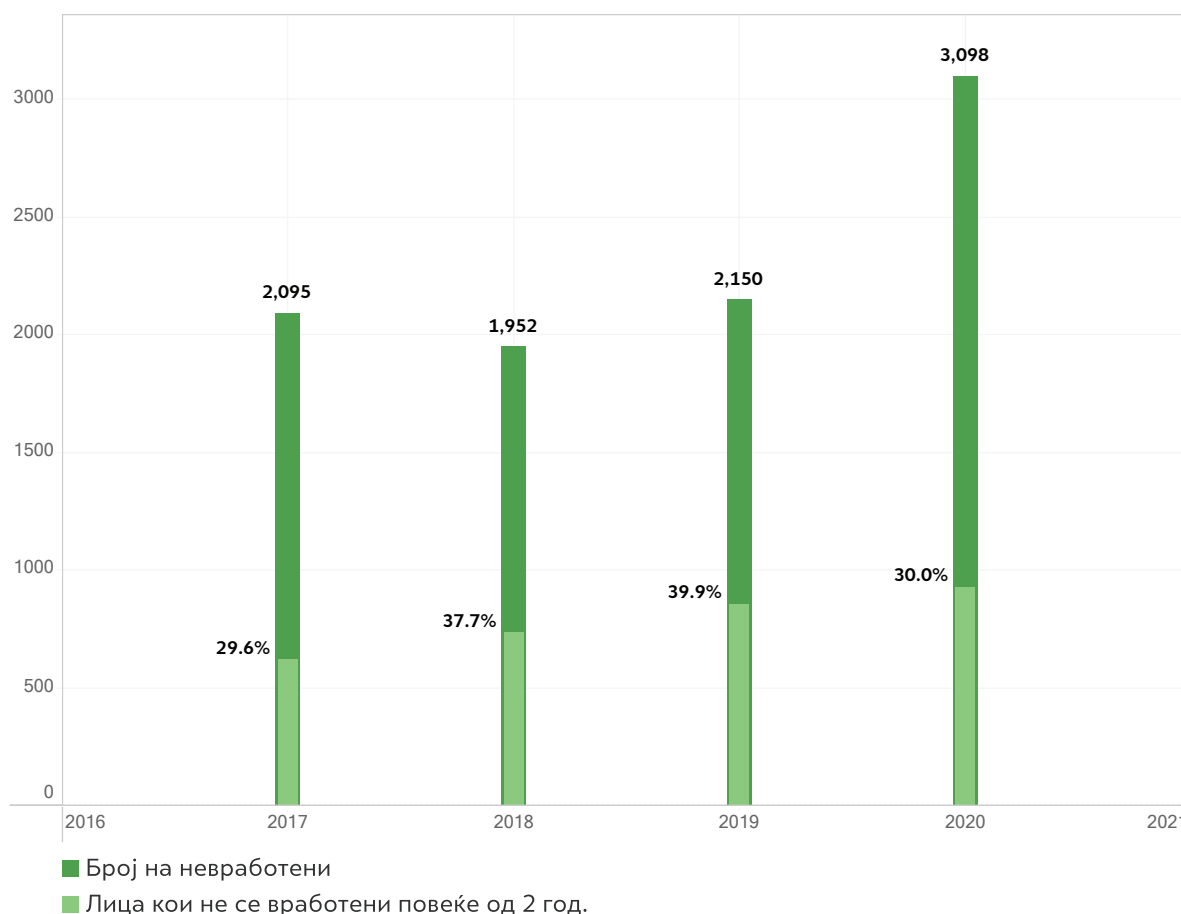
⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

$$L_{ji} = \frac{X_{ji}}{X_j} / \frac{X_i}{X_{total}}$$

каде што X_{ji} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми $j=1,...,n$ за општината i ; X_j е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми j во регионот; X_i е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината i ; X_{total} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Источниот регион во изминатата декада континуирано има стапка на активност повисока од просекот на ниво на Северна Македонија и разликата се зголемува во периодот 2011-2017 година. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Источниот регион во 2019 година е поголема од просекот за седум процентни поени и изнесува 54,3 проценти, додека стапката на невработеност е помала за 9,5 процентни поени и изнесува 7,8 проценти. Во однос на тенденциите во општина Кочани, невработеноста стагнира во последните три години пред пандемијата (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата незначително порасна од 2.095 во 2017 година на 2.150 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 3.098 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени е стабилен на ниво од девет до 10 проценти, иако за време на пандемијата тој процент расте на 14. Од друга страна, процентот на лица што тешко можат да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) останува значаен, посебно достигнува повеќе од една третина во 2018-2019 година, што укажува на тесен пазар на труд во локални рамки. При заздравувањето на економијата во периодот по пандемијата се очекува невработеноста да се врати на старата патека.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенцијата за вработување

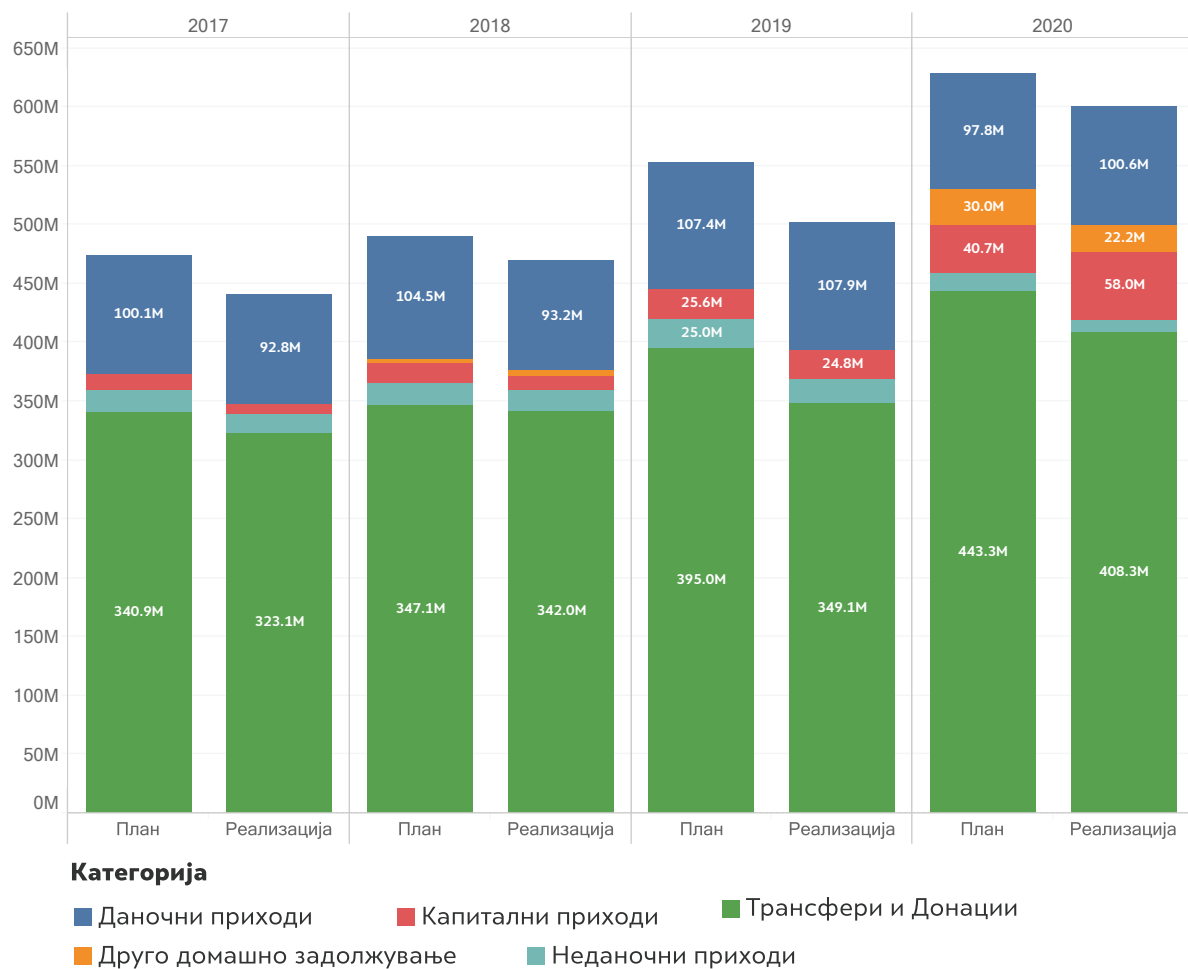
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена ги трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Кочани покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршна сметка на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршната сметка во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парафискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Кочани се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите главна улога играат трансферите и донациите. 69,7 проценти од вкупните приходи на Општината се по основа на донации и трансфери. Во 2019 година достигнаа 349 милиони денари, од кои трансферите од централната власт имаат доминантно место (графикон 7). Учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи постепено се намалува, иако сè уште Општина Кочани е значајно зависна од централниот буџет. Следуваат даночните приходи, со учество од 21,5 процент во вкупните приходи, и во износ од 107,9 милиони денари, и капиталните приходи (пет проценти) во износ од 24,8 милиони денари за истата година. Во однос на динамиката, значаен е порастот на даночните и на капиталните приходи во последните две години (вклучувајќи ја и пандемијската година) кога даночните приходи растат од 93,2 милиони на 100,6 милиони денари, а капиталните од 13 на 58 милиони денари во 2020 година. Тоа може да се должи на стабилното бизнис-опкружување во општината. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, очигледна е високата реализација на планираните приходи, посебно даночните и капиталните приходи. Во текот на пандемијата Општина Кочани успева да ги надмине своите планови во однос на даночните и на капиталните приходи и да собере повеќе од 20 милиони денари од планираните даночни и капитални приходи. Исто така, во текот на пандемијата Кочани успева да го надополни падот во неданочните приходи со друго домашно задолжување.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

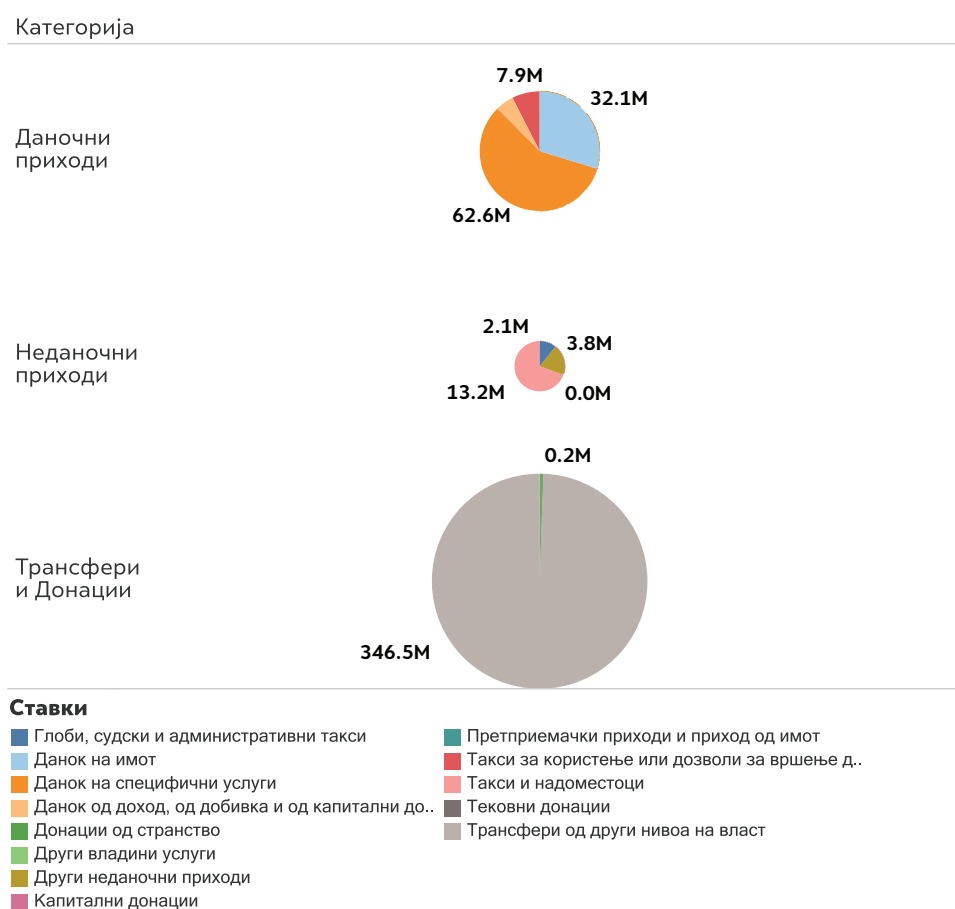

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Ја

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи предвид три категории приходи. Во најдоминантната категорија (трансфери и донации), најголемиот дел (99,3 проценти) доаѓа како трансфери од централната власт. Во рамките на даночните приходи, повеќе од една половина (58 проценти) доаѓаат од данокот на специфични услуги, а приближно една третина од данокот на имот, додека во рамките на неданочните приходи, 69,1 проценти се такси и надомест. Целиот износ на капитални приходи доаѓа од продажба на земјиште и нематеријални вложувања. Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и за донации.

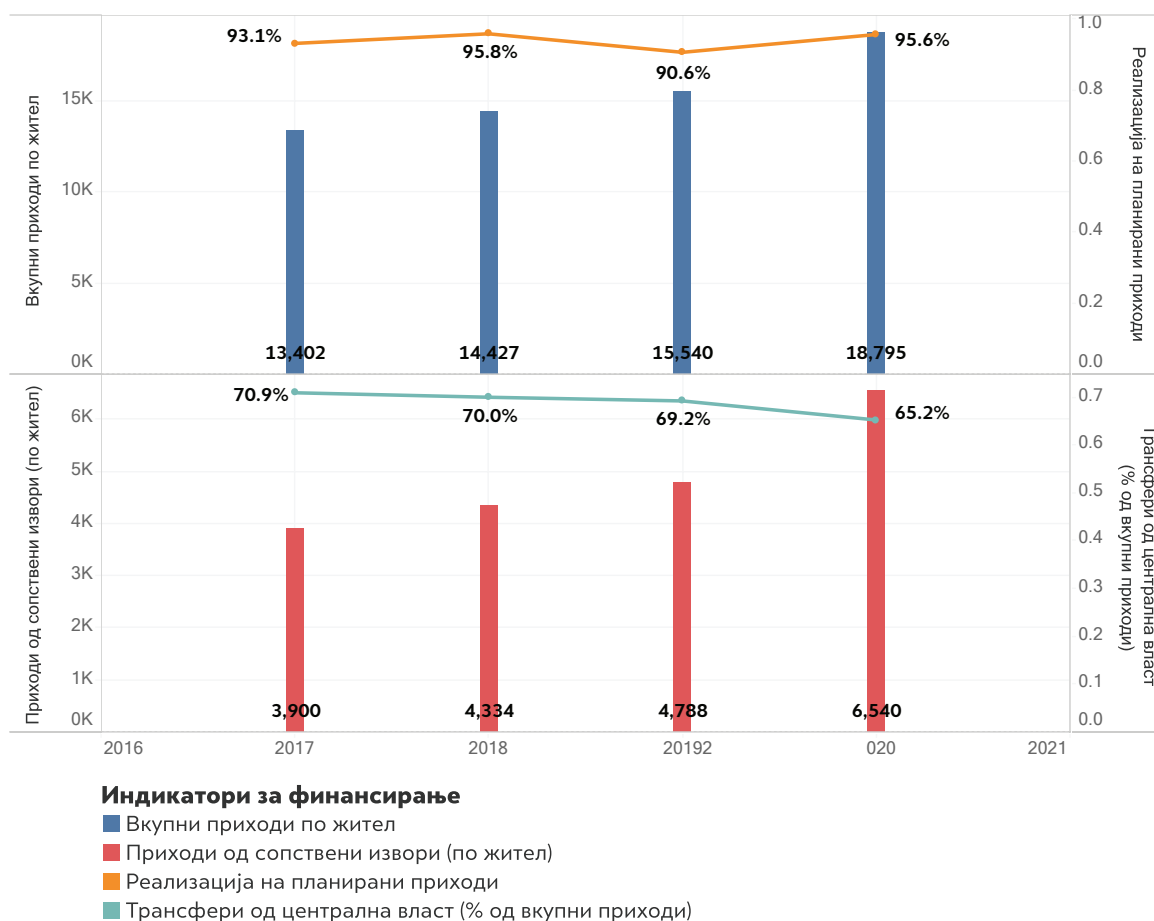
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Ойштинаџа

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на Општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значително зависи од тоа како Општината акумулира финансии од сопствени извори. Во 2020 година вкупните приходи по жител изнесуваат 18.795 денари, додека приходите од сопствени извори по жител изнесуваат 6.540 денари. Општина Кочани успева да ја намали на минимум зависноста од централниот буџет на 65,2 проценти во однос на претходните три години преку високата реализација на плановите и преку забрзано собирање приходи од сопствени извори. Стабилната растечка динамика на приходите од сопствени извори и високата реализација на плановите укажуваат на сè поголеми капацитети на Општината за самоодржливо финансирање.

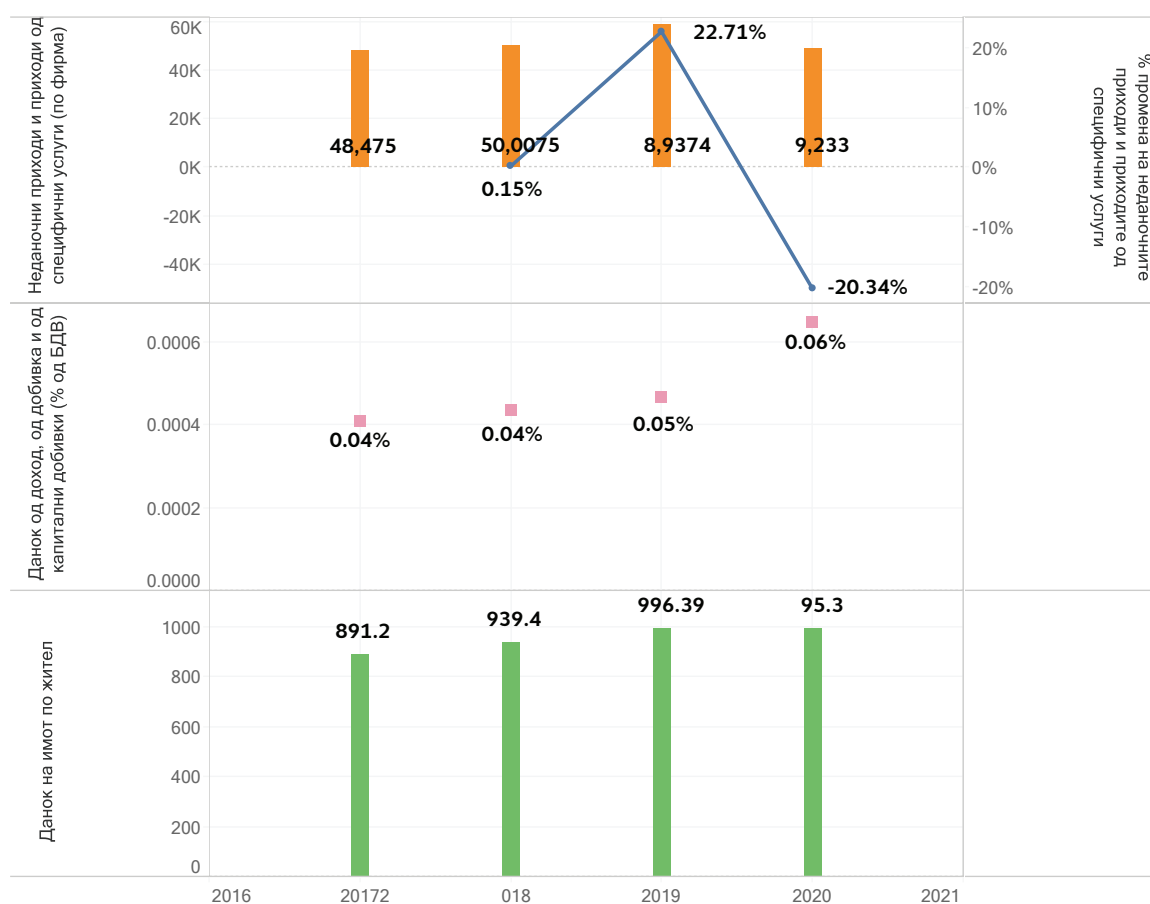
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на Општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува дека во последните три години пред пандемијата данокот на имот по жител расте континуирано од 891,2 денари по жител на 996,3 денари во 2019 година. Исто така, данокот на доход, добивка и на капитални добивки како процент од БДВ има растечка динамика и достигнува 0,06 проценти во текот на пандемијата, главно поради значајниот пад на БДВ во таа година. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат одредена нестабилност. Иако значително пораснале во однос на бројот на фирми во 2019 година, склони се на значителни падови, вклучувајќи го значителниот пад од 20,3 проценти во 2020 година.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

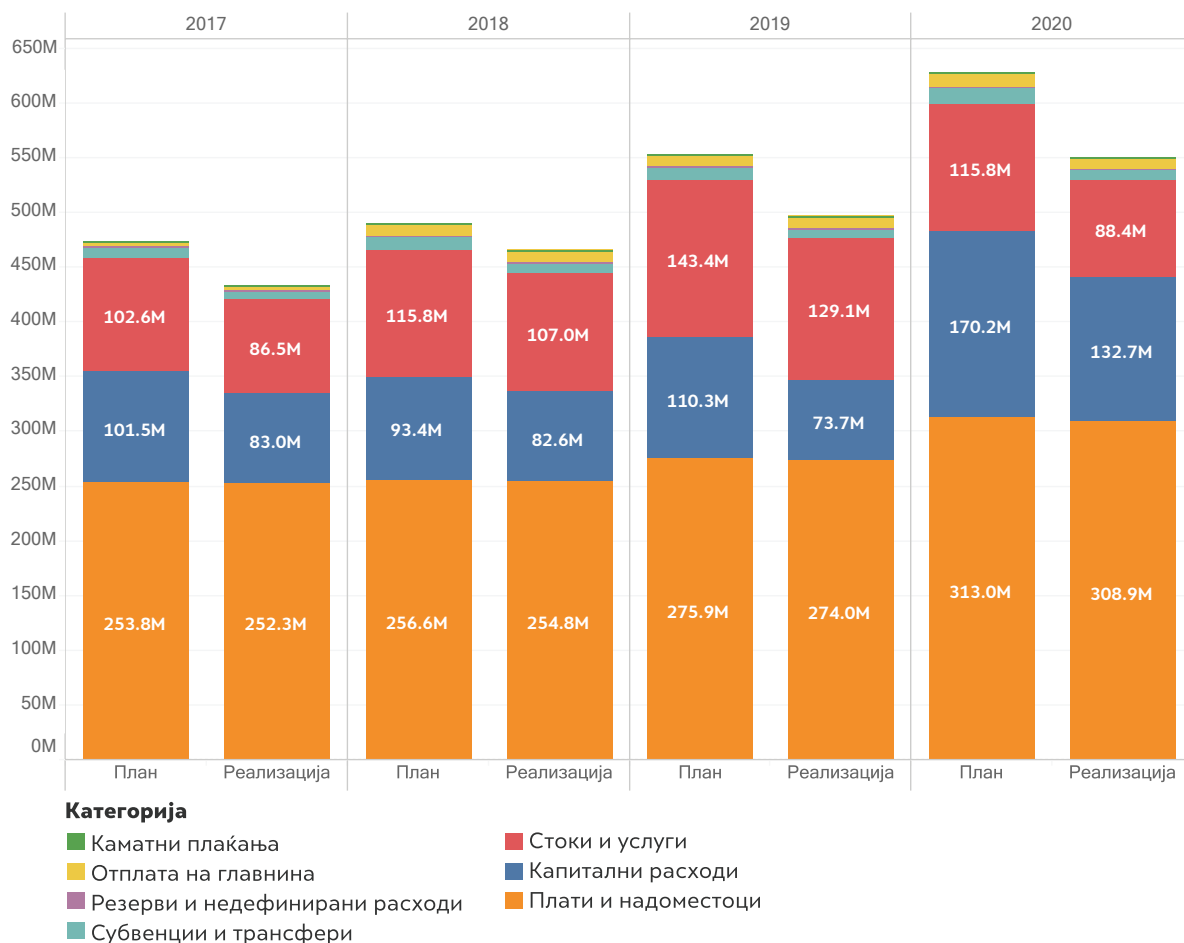

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Кочани алоцира 96 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (55,2 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година, вклучувајќи ја и пандеиската година кога има пораст на оваа категорија од 12,7 проценти во однос на претходната година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршната сметка, со учество од 26 проценти во вкупните расходи во 2019 година, со исклучок на пандеиската година, кога опаѓаат за сметка на значајниот пораст на капиталните расходи во тој период. Капиталните расходи речиси се удвојуваат во пандеиската 2020 година по опаѓачката динамика во периодот пред пандеијата. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентен е падот во реализацијата на капиталните расходи во последните две години поради пооптимистичкото планирање во тој период.

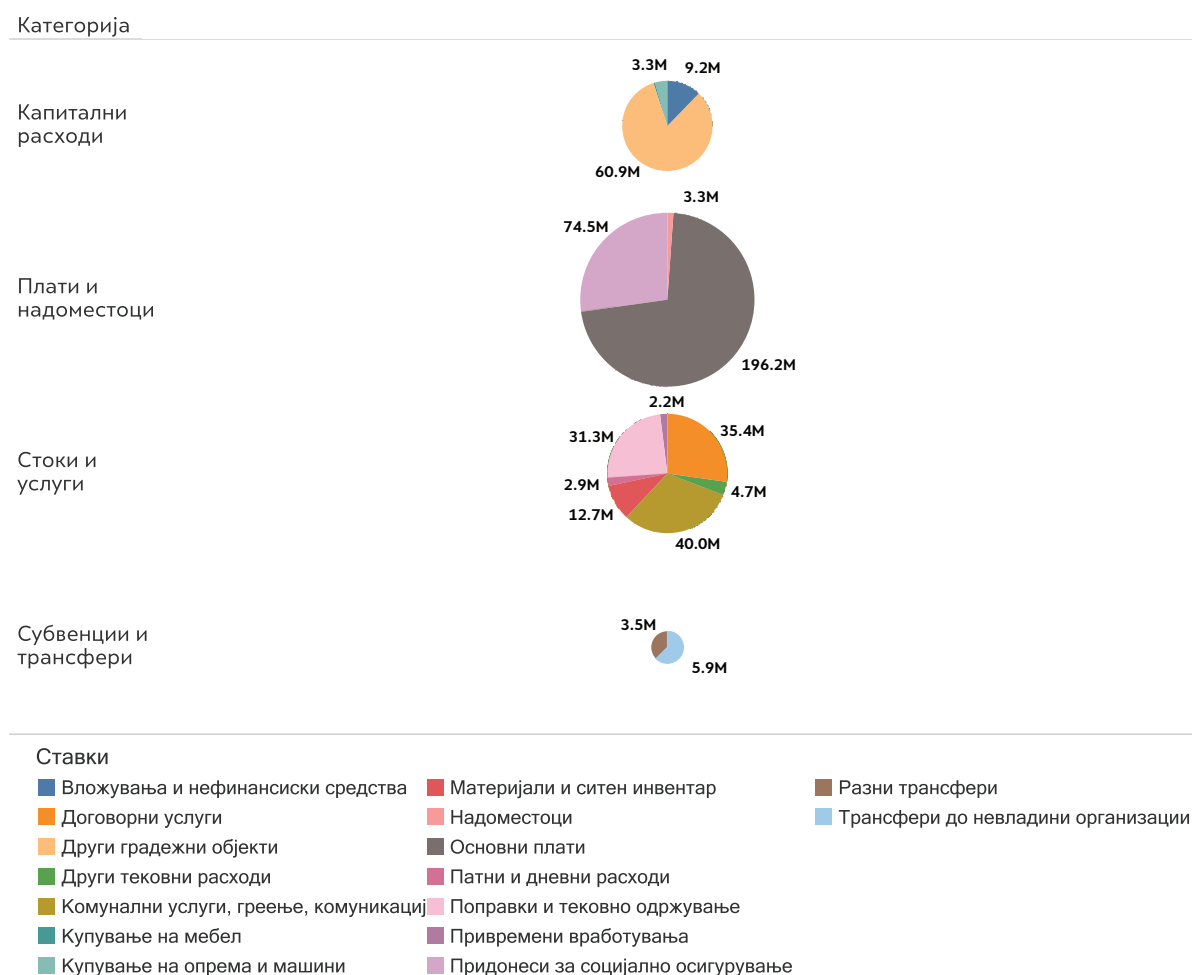
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Кочани

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Повеќе од две третини од најмасивната категорија на расходната страна се основни плати во износ од 196,2 милиони денари, додека другиот дел отпаѓа на придонеси и надомест. Во однос на капиталните инвестиции, 82,6 проценти од инвестициите припаѓаат на ставката други градежни објекти, додека 4,5 проценти се насочени кон купување машини и опрема (во износ од 3,3 милиони денари). Повеќе од една половина од категоријата стока и услуги се однесува на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, 62,8 проценти од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за недефинирана ставка, разни трансфери. Значајното учество на недефинираните ставки (како што се други градежни објекти и разни трансфери) укажува на потребата од поголема и подетална транспарентност на Општината.

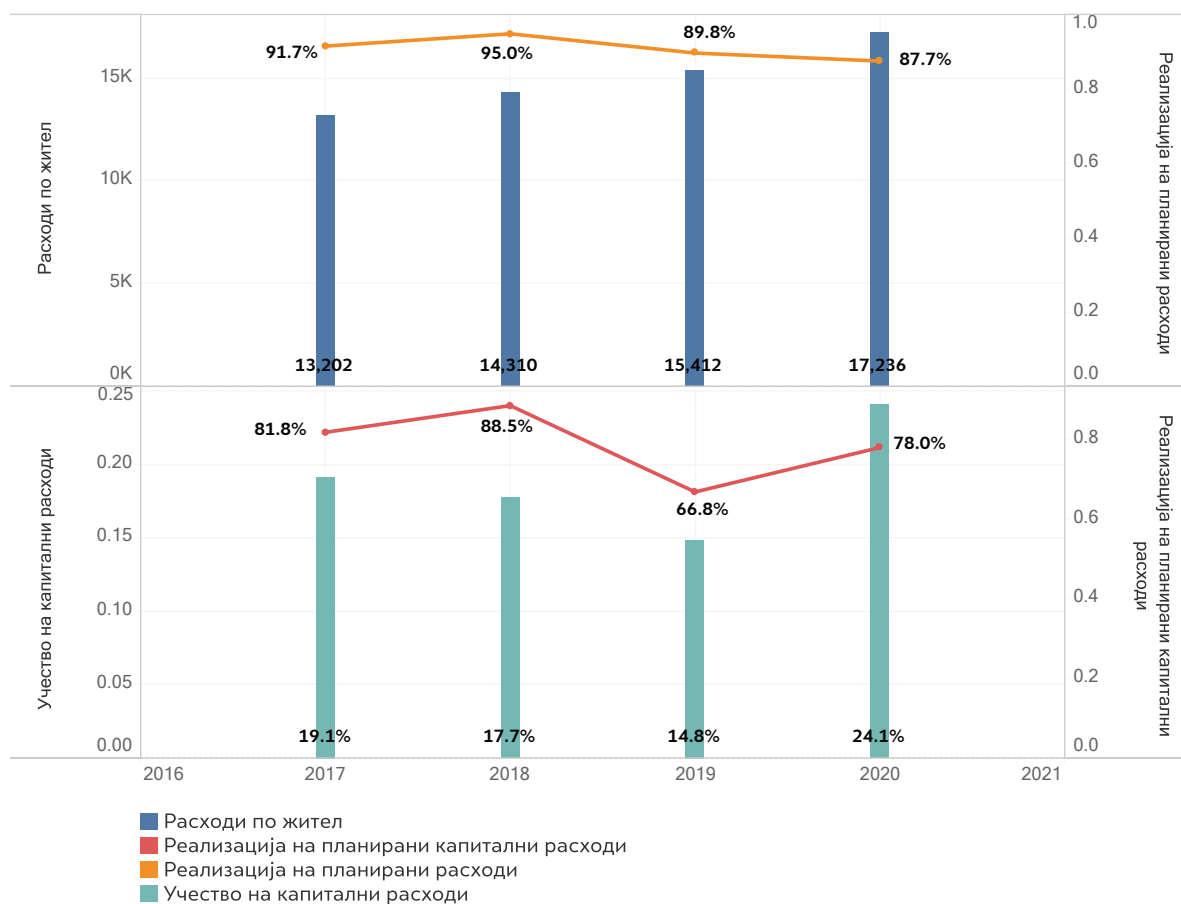
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Општината

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Пред пандемијата, учеството на капиталните расходи континуирано се намалува, додека расходите по жител се зголемуваат поради порастот на тековните трошења. Во текот на пандемијата, расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и нивното растечко учество во вкупните расходи. Во 2020 година, капиталните расходи учествуваат со максимум од 24,1 проценти, а нивната реализација останува под нивото на реализација пред 2019 година. Во истата година расходите по жител достигнуваат максимум од 17.236 денари. Оваа динамика во текот на пандемијата се должи на значајните кратења во категоријата стока и услуги за сметка на значајниот пораст на капиталните расходи.

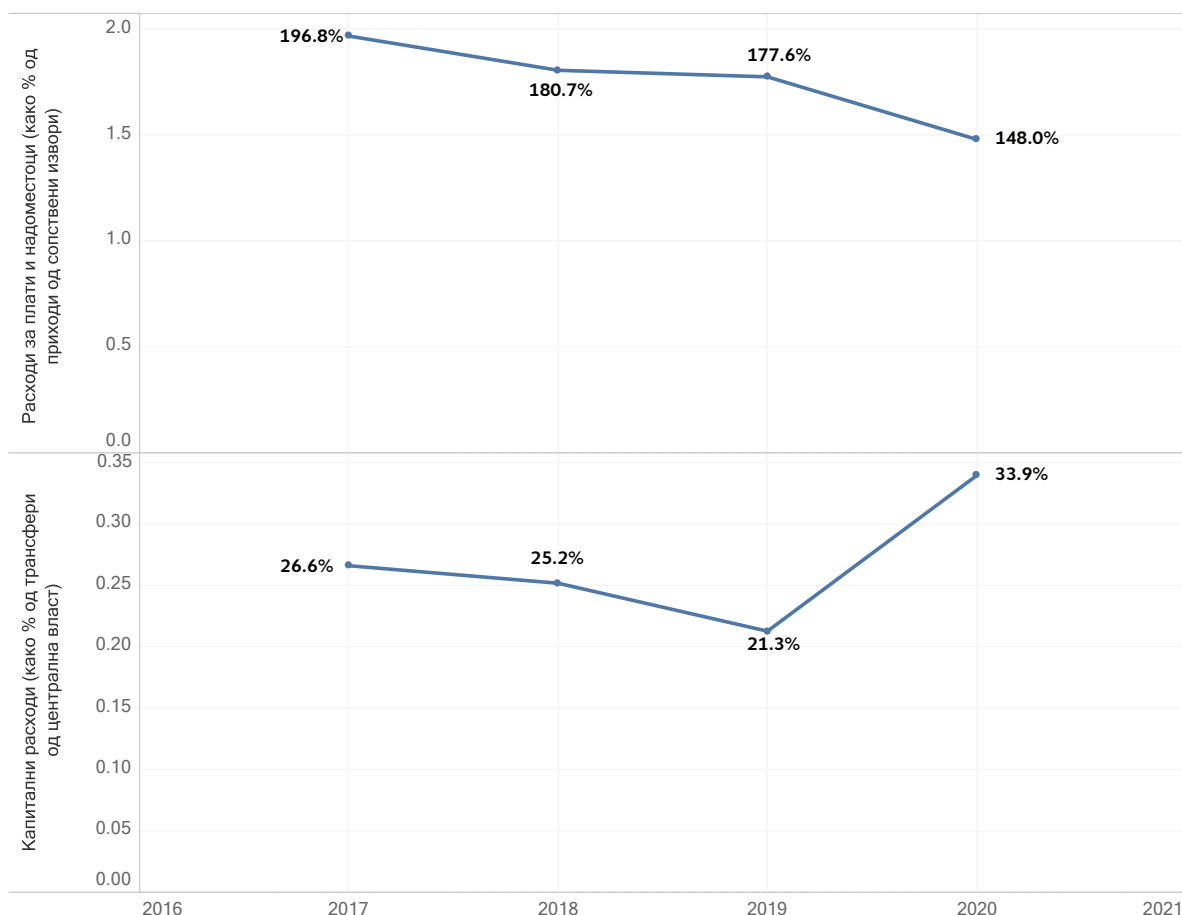
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оцена на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и надоместот и приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку Општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку, во просек, еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Двата индикатора покажуваат позитивни тенденции, особено во текот на пандемијата. Кочани успева да го намали првиот индикатор на однос 1,5 наспроти еден во кризата предизвикана од пандемијата, што значи дека две третини од најголемата расходна ставка може да ја покрие од сопствени извори. Во споредба со 2017 година, кога истиот индикатор изнесува 197 проценти, Кочани има капацитет да покрие само една половина од платите и надоместот од сопствени извори. Во поглед на вториот индикатор, Општина Кочани од парите добиени од централен буџет сè повеќе троши на тековни расходи отколку на капитални инвестиции. Сепак, во текот на пандемијата, од секој еден денар добиен од централната власт Општината канализира околу една третина во капитални инвестиции, значајно повеќе во однос на претходниот период.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

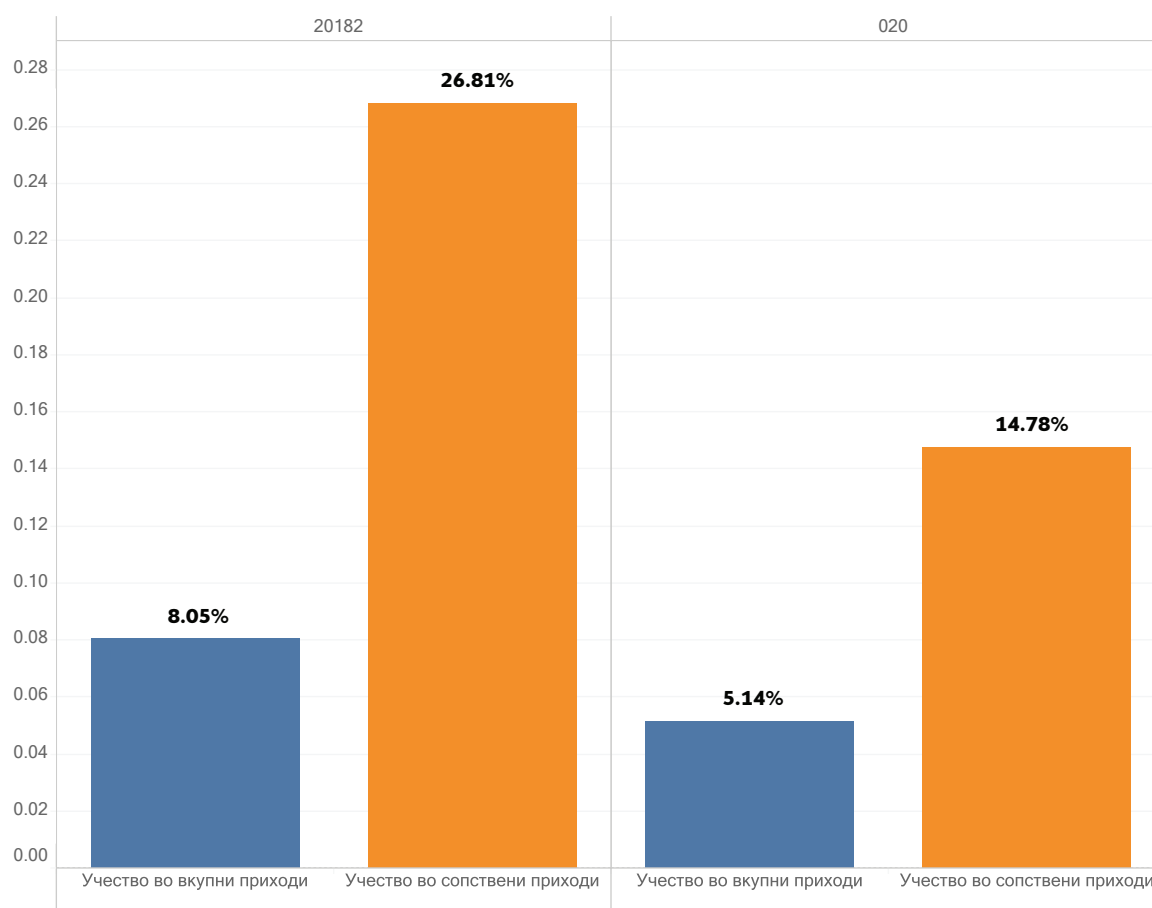

Извор: Завршна сметка на Општина Кочани

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискалните давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹⁰ година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, Општина Кочани собира умерен износ средства преку парафискални давачки. Во 2018 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува осум проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 26,8 проценти (графикон 15). Зголеменото финансирање од сопствени извори и од задолжувања во текот на пандемијата го намали учеството на парафискалните давачки во сопствените приходи на 14,8 проценти, додека учеството во вкупните приходи падна на 5,1 проценти.

Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

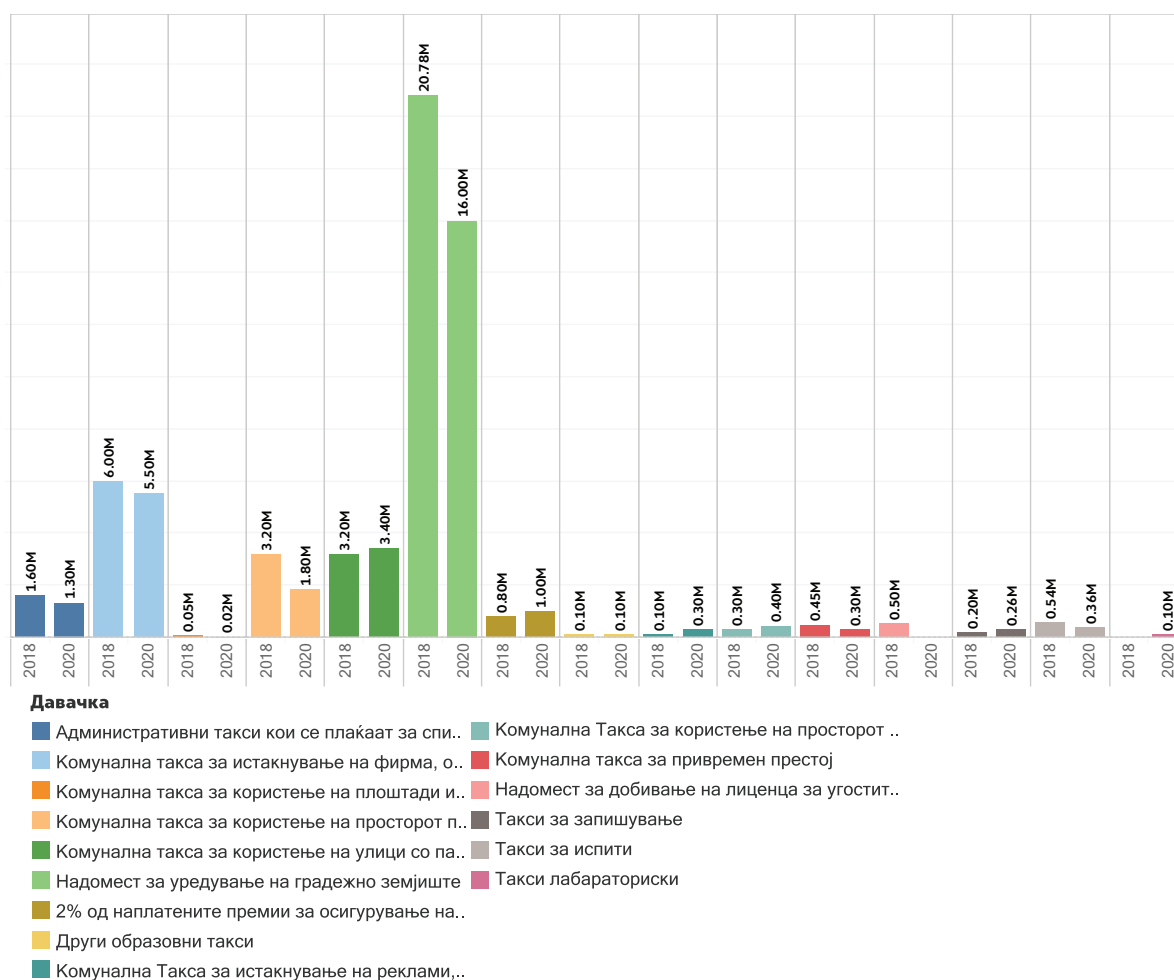

Извор: Завршна сметка на Општина Кочани

¹⁰ Достапна на https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/01/ERP-2022-2024_MKD.pdf?x_tr_sl=mk&x_tr_tl=en&x_tr_hl=en-US&x_tr_pto=wapp

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. 80 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување градежно земјиште, комунална такса за истакнување фирма и комунална такса за користење улици. Приходите од надомест за уредување градежно земјиште опаднаа на 16 милиони денари во текот на пандемијата, во однос на нивото од 20,8 милиони денари во 2018 година. Од друга страна, другите две позначајни ставки забележаа контрадикторни движења. Имено, комуналните такси за истакнување фирма паднаа од шест на 5,5 милиони денари, додека комуналните такси за користење улици пораснаа од 3,2 на 3,4 милиони денари во 2020 година. Исто така, комуналната такса за користење простор пред деловни простории забележи значителен пад од 3,2 милиони на 1,8 милион денари. Иако парафискалните давачки имаат ограничена улога во финансирањето на Општината, нивното значење доаѓа до израз во текот на кризи и неповолни економски услови.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки во 2018 и во 2020 година

Извор: Завршна сметка на Општина

Табела 1 прави преглед на парафискалните давачки во Општина Кочани. Колона еден ги наведува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка во 2020 година, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет ја претставува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи / наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за привремен престој	300.000	0,05 %	0,14 %		Наменски	
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	5.500.000	0,92 %	2,64 %	Најчесто застапена и голем товар	Сопствени	1. Да се намали износот 2. Да приспособи износот според големината на прометот на компанијата 3. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата	3.400.000	0,57 %	1,63 %	Голем товар	Сопствени	Да се зголеми наменското користење за улици
Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност	1.800.000	0,30 %	0,86 %	Умерено голем товар	Сопствени	1. Да се зголеми противуслугата 2. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за истакнување на реклами, објави и о	300.000	0,05 %	0,14 %		Сопствени	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење плоштади и друг простор во градовите и другите населени места, со цел изложување предмети, приредување изложби и забавни приредби за вршење дејност	20.000	0,00 %	0,01 %		Сопствени	

Комунална такса за користење на просторот за паркирање моторни возила	400.000	0,07 %	0,19 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот
Надомест за уредување градежно земјиште	16.000.000	2,67 %	7,67 %	Голем товар	Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини 2. Дигитализација на поднесокот
Надомест за добивање лиценца за угостителска дејност во ноќен бар, кабаре, диско клуб и диско клуб на отворен простор		0,00 %	0,00 %		Сопствени	
Административни такси што се плаќаат за списите и за дејствата кај органите на Општината	1.300.000	0,22 %	0,62 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот
Такси за запишување	260.000	0,04 %	0,12 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот
Такси за испити	360.000	0,06 %	0,17 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот
Такси лабораториски	100.000	0,02 %	0,05 %		Сопствени	
Други образовни такси	100.000	0,02 %	0,05 %		Сопствени	
2 % од наплатените премии за осигурување моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила	1.000.000	0,17 %	0,48 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот

Извор: Завршна сметка на Општина Кочани за 2020 година; сироведена анкета и фокусни групи со компании; пресметка на авторите.

Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат

дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и за обврските за локалните давачки.

Во поглед на перцепцијата за товар за специфични давачки, компаниите ја наведуваат фирмарината како најчеста парафискална давачка. Компаниите бараат да се намали и да се зголеми противуслугата за оваа давачка. Исто така, компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми вложувањето во инфраструктура, што може да биде преку давачката за уредување градежно земјиште. Оттука, намалувањето на трошокот и овозможување противуслуга се дел од начините за постигнување оптимум и за намалување на товарот за бизнис-секторот. Како умерен финансиски товар се перципираат и давачките за комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата.

Од аспект на наменското користење на приходите (делумно или целосно), освен кај давачките за: уредување градежно земјиште и таксата за привремен престој, кај другите давачки, приходите се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена. Кај давачките за уредување градежно земјиште, приходите од оваа давачка се користат за реализирање на програмата за уредување градежно земјиште на Општината (за изградба на објекти на комунална инфраструктура заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Кај таксата за привремен престој, според законот, средствата се наменети за општа туристичка пропаганда и информативна дејност и за подобрување на условите за престој на туристите и се користат според посебно донесени програми од Владата и од Советот на Општината. Во таа насока, потребно е да се зголемат противуслугите на Општината за наплатените локални давачки.

Постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Кочани е детално наведено во последната колона од табела 1. Потребно е:

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките;
- Намалување на фирмарината и приспособување според големината на прометот на компанијата.

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Кочани забележува позитивна стапка на пораст, со исклучок на 2012 година и пандемијската 2020 година. Додадената бруто-вредност по жител континуирано расте за периодот 2013-2019 година, со исклучок на пандемијската 2020 година кога индикаторот падна од 357 илјади БДВ по жител на 335 илјади. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Кочани доминира преработувачката индустрија, надополнетата со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода, а како втор позначаен сектор се услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување. Овие две глобални групи заедно придонесуваат со 57,8 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Кочани покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршна сметка на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Како и сите општини во Северна Македонија, Кочани се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите 69,7 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи постепено се намалува, иако сè уште Општина Кочани е значајно зависна од централниот буџет. Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Кочани алоцира 96 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместите заземаат доминантно место (55,2 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршната сметка, со учество од 26 проценти во вкупните расходи во 2019 година. Капиталните расходи речиси се удвојуваат во пандемијската 2020 година по опаѓачката динамика во периодот пред пандемијата.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање поконкурентна бизнис околина. Општина Кочани собира умерен износ на средства преку парафискални давачки. Во 2018 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува осум проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори изнесува 26,8 проценти. 80 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување градежно земјиште, комунална такса за истакнување фирма и комунална такса за користење улици. Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено

за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и за обврските за локалните давачки.

Препораките за Општина Кочани, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Општината да ги објавува планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, и да го унапреди форматот, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи;
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Кочани потребно е:
 - Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
 - Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките, со фокус на: комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата; и надомест за уредување градежно земјиште;
 - Намалување на фирмарината и приспособување според големината на прометот на компанијата;
 - Да се зголеми противуслугата од комуналната такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност.

